

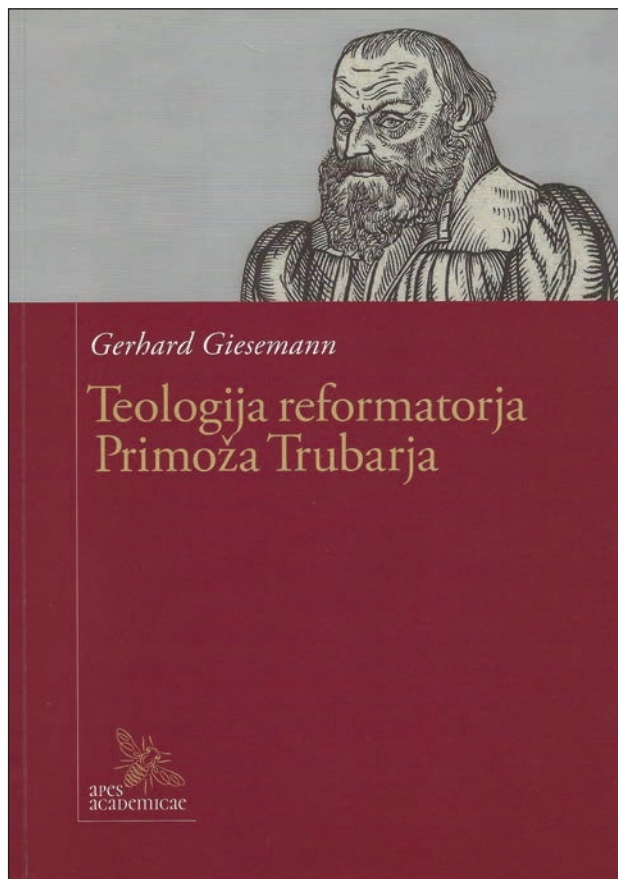
OCENE
RECENSIONI
REVIEWS

Gerhard Giesemann:
TEOLOGIJA REFORMATORJA PRIMOŽA TRUBARJA.
Apes academicae 2. Ljubljana, založba ZRC, 2018,
441 strani

Ob izteku leta 2018¹ je Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU v zbirki *Apes academicae*, ki jo ureja Luka Vidmar, izdal prevod znanstvene monografije Gerharda Giesemanna, nemškega slavista in dolgoletnega dopisnega člana SAZU, o teologiji Primoža Trubarja (*Die Theologie des Slowenischen Reformators Primož Trubar*. Köln, Bohlau Verlag, 2017). Prevod je delo Fanike Krajnc-Vrečko in njenega vmes preminulega moža Edvarda Vrečka. Osrednji del knjige je razdeljen na devet poglavij, ki jim sledijo sklepne ugotovitve, seznam virov in literature, kazalo osebnih imen (delo Nine Ditmajer) ter povzetka v angleškem in nemškem jeziku.

Nemški izvirnik monografije je v Sloveniji doživel odziv sociologa Marka Kerševana,² enega vodilnih strokovnjakov za slovensko protestantiko. Za razliko od njega ima avtor teh vrstic premalo znanja, da bi lahko kritično presojal problematiko Giesemannove monografije, zato pričujoči zapis ni ocena knjige, temveč njena predstavitev, ki naj spodbudi k branju. K temu napeljuje že, da si Giesemann s knjigo prizadeva zapolniti »edino večjo vrzel« na področju študij o Trubarju, kot je zapisal recenzent Kozma Ahačič (drugi je Jože Krašovec), čeprav se je s problematiko Trubarjeve teologije, resda večidel v posameznih razpravah, doslej ukvarjala že plejada raziskovalcev in raziskovalk njegovega opusa, na čelu z Jožetom Rajhmanom.

Giesemann se s knjigo kritično opredeli do njihovih dognanj, ki jih vidi kot obremenjene s Trubarjevim kulturnim³ oziroma nacionalnim svetništvom, in v pretres vzame vprašanje o izviranosti njegove teologije. Vendar ko ostro zavrne pripisovanje nacionalno-emancipatornih ali kar državotvornih namenov Trubarju, saj je bilo njegovo delo verskega oziroma misijonarskega značaja, je Giesemannova kritika pretežno uperjena proti slavnatemu možu. Kaže, da je vzrok temu njegovo slabše poznavanje najnovjših raziskav in premočno zanašanje na starejša dela, saj v znanstveni literaturi o reformaciji na Slovenskem že dlje časa obstaja osnovni interdisciplinarni konsenz, ki kot vodilo literarnega ustvarjanja

slovenskih protestantskih piscev razume njihovo prizadevanje za zveličanje svojih rojakov, in ne t. i. narodnega buditeljstva, ki ji ga očita Giesemann. Kajti, čeprav drži, da slovenistika in zgodovinopisje kot osrednji t. i. nacionalni vеди pri »romantiziranju«⁴ Trubarja in reformacije na Slovenskem nista povsem »nedolžni«, je Giesemann nacionalno pozlato, ki naj bi še vedno močno ovirala kritično obravnavo Trubarjevega dela in časa, mestoma le predimenzioniral. Drugo vprašanje so, seveda, obeležitve raznih obletnic in proslave ob Dnevu reformacije, ko kdaj zanese tudi znanstveno srenjo, kaj šele tiste, katerih védenje o Trubarju črpa skoraj izključno iz nacionalnega imaginarija. Kljub temu oziroma prav zato gre pričakovati, da bo delo ob znanstvenih odzivih spodbudilo tudi reakcije iz kulture spomina. Giesemann sicer priznava, da je danes v slovenski znanosti nacional(istič)na politura s Trubarja večinoma odstranjena, le pri vrednotenju Trubarjeve teologije naj bi še kar »zapeljevala v prece-

1 Pričujoča predstavitev knjige je bila sprva predvidena za objavo v medtem (zaenkrat) ugasli reviji Tretji dan.

2 Marko Kerševan: »Problem s Trubarjem«. O(b) knjigi Gerharda Giesemanna *Teologija slovenskega reformatorja Primoža Trubarja*. Stati inu obstati: revija za vprašanja protestantizma, 14, 2018, 27, 161–187.

3 O pojmu glej npr. Marijan Dovič (ur.): *Kulturni svetniki in kanonizacija*. Ljubljana, Založba ZRC, 2016.

4 Sašo Jerše: *Die Slowenische Reformation zwischen dem Amboss Christi und dem Hammer der Romantik – Zur Hagiographie der Moderne und deren Vormodernen Grenzen*. *Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich* 129, 2013, 142 sl.; prim. Sašo Jerše: »Apoteoza Primoža Trubarja« – romantični pogled na slovensko reformacijo in njegove meje. Stati inu obstati: revija za vprašanja protestantizma, 15/16, 2012, 208–228, 390–391.

njevanje«. Pričakovati, da bo enako v nacionalnem (!) imaginariju, vsaj v kratkem, bi bilo seveda protislovno in deplasirano, čeprav kaže, da (ne le) Giesemannu to ni povsem jasno.

Izvemši slednje, je Giesemannov polemični ton prvenstveno usmerjen zoper dojetje Trubarjevih teoloških zapisov kot njemu lastne, sistematične in izvirne teologije, izšle iz spoznanj, do katerih naj bi se dokopal sam. Giesemann svojo zavrnitev tovrstne percepcije utemelji na natančni analizi Trubarjevih del (oba katekizma, predgovor k prevodu Nove zaveze, Cerkevni red itd.), v kateri upošteva zlasti besedilne strukture, razvrščanje teoloških spoznanj, način argumentacije na podlagi svetopisemskih citatov ter način obravnavanja ključnih pojmov, kot so opravičenje, postava in milost, izvirni greh, dvojna človekova narava, kristologija itd. Pri tem opozori, da je treba Trubarjeva učena opozorila, citate ipd., ki doslej naj ne bi bili kritično ovrednoteni, razumeti kot običajni in nujni instrumentarij, ki naj bi avtorju dal potrebno kredibilnost, denimo pred württemberškimi teologi, ne pa kot iskanje samostojne teološke poti. Na podlagi podrobne in primerjalne analize Giesemann sklepa, da je Trubar po odhodu iz Notranje Avstrije leta 1548 prišel povsem pod vpliv luteranske teologije, pri tem pa je zajemal tako iz Luthrovega opusa kot iz del njegovih naslednikov, zlasti Melanchthona, Brenza in Veita Dietricha. Tudi tam, kjer naj bi ali je Trubar prevzemal od Bullingerja ali Vlačiča, Giesemann ne vidi odklona od luteranske pravovernosti, saj naj bi šlo zgolj za takšna besedila in tolmačenja, ki so bila v njenem okviru nesporna.

V nasprotju z nekaterimi slovenskimi raziskovalci Giesemann zato pod vprašaj postavi domnevni vpliv cvingljanstva in humanizma (vključno z njegovimi ideali individualizma) na Trubarja, vsaj po letu 1548. Kar je bilo pred tem, pa se mu za razumevanje Trubarjevega dela ne zdi potrebno »natančneje raziskovati«. Čeprav gre morda za sporno ali tendenciozno mnenje, drži, da je rekonstrukcija Trubarjevih teoloških pogledov pred letom 1550 zaradi pomanjkanja ustreznih virov onemogočena, saj zgolj njegovi spomini ne zadoščajo. Giesemann zavrne tudi tendence, ki skušajo Trubarju pripisati teološko enakovrednost osrednjim osebnostim reformacije ali posredništvo v konfesionalnih sporih med cvinglijanci in luterani. Teološko Trubarja pojmuje kot lokalnega reproducenta pravoverne luteranske teologije, vendar mu pri tem ne zmanjšuje pomena, ki ga je imel za vzpostavitev in razvoj slovenskega knjižnega jezika.

Giesemann izvirnosti in pomena Trubarjevega opusa torej ne vidi v domnevno svojski in medkonfesionalno posredniški teologiji, temveč v njegovi sposobnosti, da je kompleksna teološka vprašanja, kot pronicljiv misijonar in pedagog, zmožgel posredovati na nedogmatičen način. Pri tem v luteransko teologijo ni posegal vsebinsko in se je tudi vselej izrecno izogibal vsakršnemu disputu. Njegovo poslanstvo je bilo drugje: svojim rojakom s »pravo

vero« omogočiti zveličanje. Vendar je »preprostim Slovencem« odrešenijsko oznanilo lahko posredoval le v njihovem jeziku in primerno njihovemu mišljenju, zato je moral najprej »posloveniti« luteransko teologijo. Ker naloga ni bila zgolj jezikovna, je Trubarju pomagala tudi sposobnost, da se je znal vživeti v »vsakdanje skušnjave, stiske, oporekanja in strahove« svojih bralk oziroma poslušalcev, pri čemer je nanje deloval tudi tolažilno, kot vsak dober dušni pastir.

Zgolj kratka predstavitev Giesemannove knjige oziroma jedra njegovih tez je za razumevanje teh seveda nujno pomanjkljiva, vendar se glede na polemičnost monografije o kronološko prvem slovenskem kulturnem svetniku ni bati, da bi umanjale tudi (nove) vsebinske, v protestantskih teologijah ustrezno podkovanе ocene dela. Paziti bo treba le, da ne bo zaradi kulture spomina ost kritike namesto v bistvo zabadala v slamo.

Žiga Oman

Roland Kaltenecker:
DIE OPERATIONSZONE 'ADRIATISCHES KÜSTENLAND'. DER KAMPF UM TRIEST, ISTRIEN UND FIUME 1944–1945.
Würzburg, Flechsig Verlag, 2018,
444 strani

Nemška založniška hiša Flechsig je leta 2018 izdala novo monografijo Rolanda Kalteneckerja, nemškega vojaškega zgodovinarja, ki se ukvarja predvsem s preučevanjem zgodovine gorskih enot (primarno Tretjega rajha). Njegovo najnovejše delo je posvečeno zgodovini Operacijske cone Jadransko primorje (Operationzone Adriatisches Küstenland; OZAK), ki se je raztezala na območju severne Italije, zahodne Slovenije in severozahodne Hrvaške v času nemške okupacije med letoma 1943 in 1945.

Avtor se, kljub naslovu, ne posveti sami ustanovitvi OZAK septembra 1943, ampak prične *in media res*, pri čemer se osredotoča na zgodovino 188. (rezervne) gorske divizije, ki je delovala na tem področju. V prvem poglavju dodatno predstavi ustanovitev 392. (hrvaške) pehotne divizije (znana tudi kot Vražja divizija), ki se je na tem območju znašla ob koncu vojne. Na kratko omeni še 237. in 278. pehotno divizijo, ter zgodovino kraških lovcev. Medtem ko je bila dotična divizija garnizirana v italijanskem delu OZAK, je vseeno delovala tudi na današnjem slovenskem in hrvaškem ozemlju.

V drugem poglavju se bralec seznanja z zasedbo severnoitalijanskega ozemlja po kapitulaciji Kraljevine Italije v septembru 1943. Pri zasedbi je sodelovala tudi 188. rezervna gorska divizija, ki je imela v OZAK nalogo, da nadaljuje z usposabljanjem pripadnikov gorskih enot ter preprečuje partizanske sabotaže na komunikacije. Objavljeni so še izvirni nemški dokument o